

**PSZICHOLÓGIAI HADVISELÉS
A BÉKEFENNTARTÓ MŰVELETEKBEN
2. RÉSZ: EUFOR ALTHEA – BOSZNIA-HERCEGOVINA**

Szerző:

Varga Nóra (ha)
Nemzeti Közszerológálati Egyetem

Gulyás Géza (ezds, Ph.D.)
Nemzeti Közszerológálati Egyetem

Első szerző e-mail címe:

varga.nora@mil.hu

Lektorok:

Szabóné Balogh Ágota (Ph.D.)
Gál Ferenc Egyetem

Lestyán Erzsébet (Ph.D.)
Gál Ferenc Egyetem

...és további két anonim lektor

Varga Nóra és Gulyás Géza (2024): Pszichológiai hadviselés a békefenntartó műveletekben – 2. rész: EUFOR ALTHEA – Bosznia-Hercegovina. *Lélektan és hadviselés – interdiszciplináris folyóirat*, VI. évf. 2024/1. szám*. 19-31. Doi: [10.35404/LH.2024.1.19](https://doi.org/10.35404/LH.2024.1.19)

Absztrakt

A cikk a pszichológiai/lélektani műveletek (PSYOP) jelentőségét vizsgálja, különös tekintettel a békefenntartó missziókban betöltött szerepükre. Az anyag igyekszik kiemelni a lélektani stratégiák felhasználásának növekvő jelentőségét a jelenlegi és a jövőbeli biztonsági környezet összetettségében való eligazodásban. A PSYOP kritikus eszközként szolgálhat a különböző szereplők közötti pozitív narratívák kialakításában, a bizalom-

*

**Magyar
Kulturáért
Alapítvány**

**Petőfi
Kulturális
Ügynökség**

A K+I Stúdió Kft. által kiadott „Lélektan és hadviselés - interdiszciplináris tudományos folyóirat” működését a 2023-2024. tanév időtartama során a Magyar Kulturáért Alapítvány (mint Támogató) és a Petőfi Kulturális Ügynökség Nonprofit Zártkörűen Működő Részvénytársaság (mint kezelő) támogatta. Pályázati azonosító: FIT/00102/2023

építésben és a megbékélés elősegítésében. Ezért a pszichológiai műveletek stratégiai integrációjának megvilágításával ez a cikk kiemeli azok kulcsfontosságú szerepét a békefenntartó műveletek hatékonyságának fokozásában a folyamatosan változó biztonsági környezetben.

Kulcsszavak: lélektani műveletek, PSYOP, békefenntartás, propaganda

Diszciplína: hadtudomány, pszichológia

Abstract

PSYCHOLOGICAL OPERATIONS (PSYOP)

IN THE PEACEKEEPING MISSIONS

– PART 2nd: EUFOR ALTHEA – BOSNIA AND HERZEGOVINA

This article examines the significance of psychological operations (PSYOP), especially in peacekeeping missions. In an era where conflicts transcend conventional boundaries, the article highlights the growing importance of leveraging psychological strategies to navigate the complexities of the present and future security environments. PSYOP might serve as a critical tool in shaping positive narratives, building trust, and fostering reconciliation. By shedding light on the strategic integration of psychological operations, this article underscores their pivotal role in enhancing the efficacy and ethical dimensions of peacekeeping efforts in an ever-changing security landscape.

Keywords: psychological operation, PSYOP, peacekeeping, propaganda

Disciplines: military science, psychology

Bevezetés

A „Lélektan és Hadviselés” interdiszciplináris folyóirat V. évf. 2023/2. számában megjelent „Pszichológiai hadviselés a békefenntartó műveletekben” című Varga és Gulyás (2023) által írt tanulmányban – mondhatni e cikksorozat első részében – a pszichológiai/lélektani műveletek (PSYOP) jelentőségét vizsgáltuk (lásd még: Mező, 2014), különös tekintettel a békefenntartó missziókban betöltött szerepükre. Az előző anyag végén megállapítottuk, hogy (Varga és Gulyás, 2023, 22. o.):

„El kell fogadni azt a tényt, hogy a hadviselés nem csak a kézzel fogható fegyverek fejlődésének hatására változhat, hanem a »nem kézzelfogható«, a fizikai térben nem fellelhető (tehát nem is pusztítható) fegyverek hatására is. Mert ezek bizony fegyverek. Olyan fegyverek, amelyek adott esetben nem csak egyes személyekre, vagy katonák kisebb-nagyobb csoportjaira képesek hatást gyakorolni, hanem hatalmas embertömegekre, egész haderőkre vagy akár a társadalomra önmagára is, hatásuk pedig általában hosszabb, mint kinetikus társaiké. Ez a »fegyver« már kezd beszivárogni a jelen hadviselésébe is, ám

bizton álltható, hogy ez lesz a jövő. Így egyre komolyabban kell kutatni az ellenük való védekezés lehetőségei, illetve – saját céljaink elérése érdekében – sikeres alkalmazásuk elveit is.”

Dr. Sticz László vezérőrnagy, a Magyar Honvédség Haderőmodernizációs és Transzformációs Parancsnokság Parancsnoka, 2024. január 31-én vette át az EUFOR ALTHEA békefenntartó misszió vezetését, így – a megtiszteltetés mellett – a térségben nőtt a magyar katonai jelenlét is. Ennek okán és azért, mert a hazánk közvetlen szomszédságában található balkáni térség stabilitása mindig kiemelt jelentőséggel bírt számunkra, talán nem haszontalan, ha a téma elméleti tárgyalását követően vizsgálódásunkat kissé fókuszáltabban folytatjuk tovább.

Nem könnyű feladat. Szándékosan írtuk a „fókuszáltabban” szót és nem azt, hogy fókuszáltan. Ennek oka, hogy a PSYOPS műveletek igen érzékeny tevékenységek és nyílt forrásból szinte egyáltalán nem lelhetők fel források a boszniai műveleti területről az SFOR-t követően. Ennek ellenére mi mégis megpróbáljuk kissé árnyalni azt a témát, melyet az előző cikkben felvezettünk.

Az EUFOR ALTHEA misszió

2004. december 2-án – kilenc évvel a délszláv háború befejezése után – az Európai Unió elindította az ALTHEA katonai műveletet Bosznia-Hercegovinában.

A katonai művelet célja volt, hogy biztosítsa a Daytoni megállapodás folyamatos betartását, és hozzájáruljon egy biztonságosabb környezet megteremtéséhez az újonnan létrejött országban, Bosznia-Hercegovinában.

A 2003-as thesszalóniki nyilatkozat megerősítette, hogy a Nyugat-Balkán – amelynek Bosznia-Hercegovina a nagy részét teszi ki – jövője az Európai Unió belül képzelhető el. Az ALTHEA-művelet a Bosznia-Hercegovina iránti átfogó és koherens uniós kötelezettségvállalás egyik eleme. Ez a katonai misszió a harmadik és egyben a legnagyobb katonai művelet, amelyet az EU eddigi fennállta során vezetett és vezet jelenleg is.

Pszichológiai hadviselés az EUFOR ALTHEA műveletben

A cikkünk további lényegét érintően fontos már most megjegyezni, hogy az Európai Unió Tanácsának 2004. szeptember 29-én kelt, a misszió további megvalósításáról szóló koncepciójában is lefektetésre került, hogy a hatékony PSYOPS kulcsfontosságú eszköze lesz annak, hogy az EUFOR-misszió elnyerje a helyi lakosság támogatását (Net3). 20 év elteltével pedig beigazolódott ezen állítás igazságtartalma, másrészt – figyelembe véve a technológia rohamos fejlődését és az ebből fakadó defenzív és offenzív lehetőségek tárházát – megállapítható a PSYOPS, mint eszköz egyre nagyobb és nagyobb jelentőséggel bír (v.ö.: Mező, 2014).

Természetesen, mint ahogyan azt már többször hangsúlyoztuk, jelen korunkban a pszichológiai hadviselés minden művelet során komoly jelentőséggel bír, ám ebben a misszióban a délszláv háború lezárása után is fennálló rendkívül törékeny „biztonság” még hangsúlyosabbá teszi mindent. Mi ennek az oka? Nos, az 1995-ben aláírt daytoni megállapodás ellenére a mélyen gyökerező etnikai feszültségek továbbra is égető problémát jelentettek és jelentenek ma is.

A térség történelmének sötét hagyatékaként fennmaradt sérelmek tulajdonképpen mindegyik etnikum gondolatvilágában élénken jelen vannak. Az elégtétel vételének igénye pedig nem csupán az X és Y generációnál jelentkező igény, de a Z és Alfa generációk is könnyen „örökölhetik” és tovább vihetik múltuk eme örökségét és egyben terhét. Így pedig az alapvetően létező, csak egy apró szikrára váró parázsló feszültség sajnos könnyen „erdőtűzzé” válhat például egy esetleges szándékolt destruktív kommunikációs kampánnyal is. Az ilyen és ehhez hasonló fenyegetéseket a megfelelően működő, kulturálisan és sok más szempontból jól képzett állományból álló PSYOPS egységeknek meg kell próbálni előre látni és – szükség esetén – hatékonyan kezelni.

A jelenlegi katonai művelet elődjében, a NATO-vezette SFOR többnemzetiségű béketámogató misszióban is kiemelt jelentőséggel bírtak a pszichológiai/lélektani műveletek. Az SFOR befolyásolással és tájékoztatással foglalkozó műveleteinek fejlesztése során a katonai törzsek infor-

mációs- és pszichológiai műveletekkel foglalkozó részlegei és a polgári ügyekkel foglalkozó egységek erősítették és támogatták egymás erőfeszítéseit. Ennek a kölcsönös támogatásnak kitűnő példája lehet az aknaveszélyesítő program. Ebben a programban, az információs műveletekkel foglalkozó egység – elsősorban a civil lakosság számára – aknaveszélyekre felhívó kampányokat dolgozott ki, ehhez pedig a PSYOPS egység készítetett el különböző multimédiás anyagokat, melyeket a helyi rádiók és televíziók közvetítettek és mindezek mellett képregényeket rajzoltak, vagy különböző játékszerekre (például focilabdákra) nyomtatták az aknaveszélyesítő felhívásait. Ezekkel a tevékenységekkel igyekeztek a lehető legszélesebb körben híret vinni a „rejtőzködő halálnak”, amely se gyermekeket, se nőket, se időseket, senkit nem kímél. A polgári ügyekkel foglalkozó egységek ezeket az erőfeszítéseket saját helyi csatornáikon, hálózataikon, iskolákban terjesztették, ezzel hozzájárulva a közös erőfeszítések maximális hatékonyságához (lásd: Net3, Net4, v.ö.: 1. ábra; a PSYOPS kommunikációs eszközökkel kapcsolatban lásd: Mező, 2023).

Az EUFOR ALTHEA misszióban a PSYOPS egyik fő célja, hogy elhárítsa, vagy lehetőség esetén fel is lépjen a szélsőséges narratívák, illetve a propaganda ellen, melyek az etnikumok közötti feszültséget szítják, és az imént említett „elégtétel vétel” érdekében erőszakra buzdítják a népeket. A béke, az együttműködés, valamint a befogadás üzenetének terjeszté-

1. ábra: Az IFOR/SFOR-boz rendelt multinacionális csapatok segítése érdekében 517 000 parancsnoki és csapattájékoztató kártyát osztottak ki. Forrás: Net14

sével az ehhez hasonló szélsőséges megnyilvánulások hatása, befolyása csökkenthető, szerencsés esetben szinte teljesen meg is szüntethető. Amint az előző részben is hangsúlyoztuk, bármilyen misszióról is legyen szó, a helyi lakosság támogatásának elnyerése – már a kezdetektől fogva – kiemelt jelentőséggel bír.

Egy adott műveleti területen – a helyi lakosságban – először általában a kétség, a kiszolgáltatottság és a biztonság hiányának érzete az, ami a legjellemzőbb. Ezek az érzések érthető módon a helyi, civil lakosságban alapvető bizalmatlanságot keltenek szinte mindennel és mindenkivel szemben. Különösen igaz ez a megállapítás az idegen, külföldi csapatokra, akiket sok esetben megszállóként is próbálnak megbélyegezni. Ezeknek az erőknél pedig nagy erőfeszítésbe és sok időbe telik először enyhíteni, majd megszüntetni és később esetleg bizalommal alakítani ezt az

általános érzést. A hiteles információk közlése, az empátia és segítségnyújtásra való törekvés érzetének közvetítése a civil társadalommal való folyamatos nyílt és őszinte kommunikációval érhető el.

Annak érdekében, hogy a hiteles információ biztos kezekbe jusson, valamint, hogy a lakosság, helyi szervezetek és egyéb más érintettek bizalmat adjanak nem csupán az egyes katonáknak, hanem a misszió teljes céljának, az ország területén jelenleg tizenkilenc Összekötő és Megfigyelő Csoport (Liaison and Observation Team – LOT) működik (Net11, lásd: 2. ábra).

2. ábra: LOT bázisok Bosznia-Hercegovina területén. Forrás: Net15

Ezeket az egységeket hét különböző állam vezeti, rendeltetésük, hogy közvetlen kapcsolatot tartsanak a helyi közösségekkel, ezzel lehetőséget teremtve a civil lakosságnak és a helyi hatóságoknak, hogy folyamatos kapcsolatban legyenek az EUFOR-ral (lásd: Net12).

A szarajevói Butmir-táborban található koordinációs központ által irányított LOT házak időszerű adatokat igyekeznek szerezni az országban zajló eseményekről és folyamatokról, melyekből a szakértők – biztonsági kérdésekkel kapcsolatban – javaslatokat tesznek az EUFOR vezetőségének. Ezek a csatornák továbbá lehetővé teszik az ország lakossága számára is, hogy elmondják mire tartanak igényt, mi fontos számukra, valamint az állomány első kézből értesül a helyiek narratíváiról (Net11). Úgy tűnik tehát, hogy ez a rendszer mindkét fél számára kölcsönös előnyökkel jár. Amíg az EUFOR katonai vezetői tisztább képet kaphatnak a döntéseikhez, azokhoz a döntésekhez, amelyek a térség stabilizációját segítenék elő. A helyi lakosság számára pedig ez egy nagy szerű esély arra, hogy a békésebb jövő megvalósulását elősegítő döntések előkészítésekor hallassák a hangjukat, képviseljék igényeiket, a megvalósításban pedig aktívan részt vegyenek.

Ahogy a korábbiakban említésre került az SFOR misszió során életre hívott aknatudatossági program, az EUFOR-ban is folytatódik, folyamatosan napirenden van az aknamentesítés és az e témával összefüggő oktatás fontosságára való figyelemfelhívás. A LOT házak és az azokat

üzemeltető nemzetek katonái nagy szerepet vállalnak az olyan közérdekű feladatokban is, mint például Bosznia-Hercegovina szerte az aknák jelentette kockázatok megismertetése a helyi lakossággal, együttműködve a Bosznia-hercegovinai fegyveres erőkkel.

Ezek az intézkedések és folyamatok talán apróságnak tűnhetnek, de a tartós rendezés és stabilitás ilyen összetett és érzékeny körülmények között csak egy lassú, több generáción keresztül tartó folyamat végén képzelhető el. Ebben a helyzetben elképzelhetetlen, hogy egy-egy döntés vagy cselekedet gyökeresen megváltoztatná egyes etnikumok hozzáállását a problémás kérdésekhez. Ebben a hosszú folyamatban pedig nagyon fontosak ezek a „kis lépések” is.

A Balkánon folyó katonai missziók nehézségeit elsősorban a különböző térségekben fellelhető etnikai feszültségek és az ezekből adódó kisebb-nagyobb atrocitások okozzák. A mélyen gyökerező történelmi sérelmek, megoldatlan konfliktusok közvetlenül járulnak hozzá az instabilitáshoz és az erőszakra hajlamos környezet újraélesztéséhez. A különböző etnikumok vélt vagy valós sérelmei mellett a külső nagyhatalmak befolyásolási kísérletei is nehezítik a helyzetet, hiszen az érdekelt hatalmak mindegyike, a térség dinamikájába beleszólva saját érdekeiket igyekeznek érvényre juttatni vagy saját céljaikat elérni. Az ilyen külső állami és esetenként nem-állami szereplők egyik legfontosabb eszköze a lélektani hadviselés destruktív válfaja, amely legtöbb esetben a stratégiai

kommunikáció rosszindulatú formájában nyilvánul meg. A térségben ezek a tevékenységek – amennyiben sikerrel járnak – súlyosíthatják a már egyébként is társadalomba ágyazódott problémákat azáltal, hogy épp az etnikai feszültséget kihasználva manipulálják a lakosságot, tovább gerjesztve az ellenségeskedés mértékét. A rosszindulatú propaganda, a szándékolt félretájékoztatás, a manipuláció mind-mind alááshatják az etnikai csoportok között kialakuló halvány esélyét a bizalomnak és megbékélésnek, ellehetetlenítve a missziók hitelességét és legitimitását, ezzel pedig egy koherens térség kialakítását. Az ilyen indíttatással bíró szereplők célja sokféle lehet, az egészen enyhe, gazdasági befolyástól akár az esetlegesen kialakuló – úgynevezett – hatalmi vákuum betöltése, és ezzel vagy közvetlenül saját hatáskörben, vagy közvetetten egy „bábkormány” révén politikai, gazdasági, katonai stb. akaratuk kiterjesztése.

Szemléltető példa – az orosz polip

Bosznia-Hercegovina széttöredezett politikai és intézményi rendszere komoly lehetőséget teremt az orosz beavatkozásnak és befolyásnak. Oroszország aktívan támogatja a Bosznia-Hercegovina minél mélyebb megosztottságára törekvő helyi politikai és félkatonai szereplőket, szervezeteket. Oroszország azt reméli, hogy „kliensállamot” hozhat létre Európában, ahol léket üthet a NATO hitelességén és gyengítheti a transzatlanti szövetséget. Ha

Bosznia-Hercegovina totálisan destabilizálódik, a szomszédos nyugat-balkáni államokat, például Szerbiát is könnyebben távol lehetne tartani a Nyugattól, megakadályozni a mélyebb integrációt. Másrészt pedig egy elszigetelt és elszegényedett bosnyák állam termékeny toborzási terep lenne a radikális iszlamista csoportok számára, amelyek szintén hozzájárulhatnának az európai biztonság veszélyeztetéséhez.

Oroszország az ukrajnai inváziója mellett erőfeszítéseket tesz a teljes nyugat-balkáni régió destabilizálására és saját befolyásának kiterjesztésére, többek között dezinformációs kampányok és gyakorlatilag egy alternatív valóság megalkotása révén. A Nyugat-Balkán államait belpolitikai és regionális geopolitikai viták, törekény államiság, rezignált kollektív érzet jellemzi, amelyek miatt rendkívül érzékenyek a helyi és külföldi dezinformációs kampányokra. A régió demokratikus sebezhetősége kedvez Oroszország tevékenységének, amely a Krím 2014-es anektálása, valamint az EU és az USA által bevezetett szankciók óta kiterjedt dezinformációs kampányt folytat a Nyugat-Balkánon. Ennek célja az EU és az USA által képviselt értékek és a helyi társadalom általi megítélésük aláásása, valamint a Bosznia-Hercegovina és a térség más országainak az euroatlanti integráció irányába mutató törekvéseinek akadályozása, vagy legalább a folyamat késleltetése (Net2). Az ilyen és ehhez hasonló kampányok számos olyan narratívát foglalnak magukban, melyeken keresztül a

Kreml politikai céljait igyekszik megvalósítani a régióban. Teszi mindezt olyan szereplők bevonásával, akik nem köthetők politikai pártokhoz. Ezek között a szereplők között számos NGO-t, különböző közösségeket és egyesületeket, csatornákat találhatunk (pl. Russia Today vagy Sputnik). Közülük néhány pedig kifejezetten a Kreml által ellenőrzött/irányított orosz médiából származó narratívát és propagandát terjesztik.

Oroszország dezinformációs kampánya a Nyugat-Balkánon összetett és sokrétű kihívást jelent a régió stabilitása, a demokratikus kormányzás és az euroatlanti integrációs törekvései számára. Oroszország elsősorban azért alkalmaz dezinformációs kampányokat, mert ezek költséghatékonyak és gyorsan, nagy célközönséghez el tudja juttatni az üzeneteit és a putyini rezsim nagymértékben támaszkodik az állami médiára és az oroszbarát/párthú médiumokra.

A „trollok” és „botnetek” telepítése szintén kedvelt eszköznek számítanak (Net13). Ezek olyan hamis – „fake” – közösségi médiafiókok, amelyek nagy mennyiségű, hamis információt terjesztenek különböző nyelveken. Ezek célja a humán felhasználók véleményének, kiterjedtebb esetben a teljes közvélemény befolyásolása.

Látható, hogy a cikk ezen részére már jócskán túlléptük Bosznia-Hercegovina határait. Nem, nem a fókuszot veszítettük el, nem írás közben gondoltuk meg magunkat a témát illetően. Az ok egészen más. Egészen egyszerűen, a rosszindulatú,

valótlan narratívákat közlő média orgánumok, közösségek, állami és nem állami szereplők saját érdekeik elérése érdekében a legkritikább esetben állnak meg egy-egy állam határánál, erre természetesen a mai világban lehetőségük sincs. E helyett inkább egész régióra kiterjedő mechanizmusokat alkalmaznak. Tökéletes példa erre a Nyugat-Balkán térsége, ahol a kulturális, vallási és történelmi kötődések és/vagy szálkák még szilárdabb talajt is biztosítanak a destruktív tevékenységek sikerének. A nyugat-balkáni államok lakosságának információs edukáltsága sajnos ma még elmarad a nyugati államok társadalmáéitól, és ezen a helyzeten nem javít az sem, hogy a fiatal, információs korba beleszületett generáció elvándorol hazájából a kilátástalanság elől menekülve.

A dezinformáció, mint a lélektani hadviselés egy lehetséges eszköze

A dezinformáció vagy dezinformációs kampányok egyik elsődleges célja és – siker esetén – hatása a demokratikus intézményekbe vetett bizalom aláassása. A hamis információk, összeesküvés-elméletek és propaganda terjesztésével a rosszindulatú szereplők arra törekszenek, hogy aláássák a választott politikai vezetőket, vagy akár egész kormányok legitimitását, gyengítsék a jogállamiságot, és megosztottságot szítsanak a politikai csoportok, valamint társadalom szerte egyaránt.

Könnyű belátni, hogy mai világunkban, amikor az emberek egyre nagyobb tömege érzi úgy, hogy a szűkebben értelmezett

környezetében, vagy a szélesebb világban zajló folyamatok megértéséhez viszonylag kevés stabil kapaszkodót talál, ezek a műveletek bizony nagy gondot tudnak okozni egy társadalomban. A támadók a demokratikus rendszereken meglévő gyenge pontokat kihasználva veszélyt jelentenek az állam vagy egy teljes régió demokratikus fejlődésére és stabilitására egyaránt.

A Nyugat-Balkán esetében a dezinformációs kampányok kihasználják a meglévő etnikai és politikai feszültséget, ami még inkább nehezíti, bizonyos esetekben akadályozza a missziók béketeremtésre irányuló erőfeszítéseit. A nacionalista narratívák felerősítésével, a történelmi sérelmek szításával és a szeparatista érzelmek támogatásával a szereplők állandósítják a különböző etnikai csoportok közötti megosztottságot, és aláássák a tartós béke és stabilitás kilátásait. Ezek a taktikák nemcsak a társadalmi kohéziót veszélyeztetik, hanem a régió politikai és gazdasági fejlődése elé is jelentős akadályt gördítenek.

Pszichológiai hadviselés az EUFOR ALTHEA műveleten túl, a közös biztonság- és védelempolitika keretein belül

Bár jelen cikk kifejezetten az EUFOR ALTHEA misszió pszichológiai hadviselést érintő kérdéseit próbálja némiképp feltárni, mindazonáltal tisztában kell lenni azzal, hogy konkrét példákat, eseteket felmutatni – mint ahogyan azt a bevezetőben is említettük, nyílt forrásból

és minősítés nélkül – szinte lehetetlen. Azonban a téma jobb megértéséhez érdemes vizsgálni a közös biztonság- és védelempolitika (továbbiakban: KBVP) égisze alatt zajló egyéb missziók általában vett eredményességét és jellemvonásait. Az ezekből levont következtetések talán segítségül szolgálhatnak a jövőbeni békefenntartó- és béketeremtő műveletek tervezéséhez, végrehajtásához.

A KBVP „szelleme” a cikk eddigi gondolataiban is jelen volt – még ha csak indirekt módon is – hiszen az EUFOR ALTHEA is az EU ezen közös szakpolitikája égisze alatt valósul meg. A KBVP lehetővé teszi az Európai Unió számára, hogy vezető szerepet vállaljon a békefenntartó műveletekben, a konfliktusmegelőzésben és a nemzetközi biztonság megerősítésében. Ez a polgári és katonai eszközökre támaszkodó, átfogó uniós válságkezelési megközelítés szerves részét képezi (Net10). Az EU jelenleg huszonegy válság- és konfliktus övezetben vezet missziót (Net9). A missziók többsége a védelmi és igazságügyi ágazat reformjára irányuló erőfeszítésekben vagy közvetlenül a közbiztonság szavatolására irányulnak (Net8).

A KBVP vonatkozásában a pszichológiai hadviselés meghatározása a következő: Politikai/stratégiai szinten az erőkitetés azon formája, mely megpróbálja felhívni a figyelmet a támadó képességeire, felkelteni a közvélemény figyelmét, valamint félelmet és a bizonytalanság érzetét kelteni a helyi lakosságban (Net5).

A KBVP misszióin belül a pszichológiai hadviselést általában a jóval szélesebb körű, úgynevezett információs műveletek keretébe integrálják. Ezek a keretek különböző technikákat, módszereket foglalnak magukba, melyek fő célja az információs közeg alakítása, a dezinformációs tevékenység elleni küzdelem és a helyi lakosság bizalmának kiépítése a területen állomásozó katonák és a teljes misszió irányába. A multimédiás eszköztár széles skálájának alkalmazása révén – televízió, internet, közösségi média és még sorolhatnánk ezen eszközök egyre bővülő tárházát – a konfliktusban résztvevő és/vagy egymással szembenálló felek közötti párbeszéd kialakítása, valamint a civil lakosság hiteles tájékoztatása sikeresebbnek bizonyulhat. Ez a siker pedig elengedhetetlenül fontos bármilyen misszió céljának megvalósulása szempontjából.

Amint azt számos válságban, például Ukrajnában és Szíriában/Irakban megfigyelhettük, a közösségi média (például: Facebook vagy Twitter) révén gyakran gyorsabban terjednek a fejleményekről szóló hírek – akár pontosak, akár pontatlanok, illetve akár valóságok, akár valótlanok – mint a hagyományos hírcsatornákon keresztül. Talán ez az egyik fő oka is annak, hogy manapság az információra vágyó emberek egyre gyakrabban és egyre nagyobb számban ezektől a hírforrásoktól várják a tájékoztatást és inkább ezeket a hírforrásokat követik figyelemmel. Az EU már régen felfigyelt e kommunikációs csatornák növekvő hatására és a bekövetkezett változásokra. Kö-

vetkezésképpen folyamatosan erőfeszítéseket is tesznek annak érdekében, hogy a KBVP struktúráit ehhez az új dimenzióhoz igazítsák (Net6).

Végezetül meg kell hangsúlyozni, hogy a katonai műveletek – természetükénél fogva – formálják az információs környezetet, és ezáltal befolyásolják a helyi lakosság percepcióit, véleményét, amely viszont alapvetően hatást gyakorol a művelet végrehajtásának minőségére sikerességére. A „lakosságon belüli és a kamerák előtt zajló” műveleteket helyi, regionális és sok esetben akár világméretű figyelem is kísérheti. Épp ezért kiemelt jelentőségű az információs közeg alakítása és annak kézbentartása a teljes művelet alatt. Kezdetben nyilván az „első benyomás” befolyásolása kiemelt jelentőségű, később – és hosszú távon – pedig a stratégiai célok elérése érdekében lényeges végezni ezt a tevékenységet (Net6).

Összegzés

A nem is biztos, hogy túl távoli jövőben – talán akár egy-két generáció múlva – valószínűleg gyökeresen meg fog változni a hadviselés jellege, annak okán, hogy sok, ma még egyértelműen az emberhez köthető funkciót fognak átvenni robotok, automata és autonóm eszközök, melyeket vélhetőleg mesterséges intelligencia fog támogatni. Ennek következményeiről – teljesen természetes módon – már ma egy kisebb könyvtárnyi irodalom lelhető fel, de a jelenünk és közeljövőnk hadvise-

lésének még egészen biztos, hogy központi eleme marad az ember.

Felmerülhet persze a kérdés, hogy mostanában miért is lett ilyen fontos az ember, a nagybetűs EMBER? Eddig miért nem volt az, miért nem beszéltünk róla ennyit, hiszen a hadtudományi munkák zöme csatákról, győzelmekről és pusztulásról, eljárásokról, fegyverekről, azok fejlesztéséről és hasonló dolgokról szól. Eleink rosszul gondolkoztak? Nem.

A különböző korok, különböző haderői soha nem önállóan léteztek és nem léteznek ma sem, hanem egy társadalom részeként – legyen bármilyen szoros vagy laza a kapcsolat az előbb említett társadalommal. Természetes módon ez a társadalom nagyban befolyásolta a haderőben szolgáló katonák gondolkodásmódját. De ha ez ma sincs másként... akkor mi változott hát? Az információs környezet. Az a környezet, amelyben a civil társadalom tagjai és a katonák léteznek. A körülöttünk zajló események követéséhez, a külvilágból érkező kognitív támadások kivédéséhez, az állományt érdeklő kérdéseik válaszaihoz ma már nem elégséges meghallgatni egy vezető (politikai vagy katonai) véleményét egy-egy kérdésben, nem elégséges forgatni vallásos iratokat, vagy a kormányzat által nyomtatott egy-két folyóiratot vagy könyvet.

Azok a kutatások tehát, melyek az emberek – és ne feledjük(!): katonák – pszichéjével, kognitív képességeikkel (v.ö.: Mező és Mező, 2023; Varga, 2023), egyéni rezilienciájukkal foglalkoznak egyre fontosabbak lesznek. Azok a haderők, amely-

ek ezt nem látják be: lemaradnak. Lemaradnak, bármilyen nagy, drága és csillogó fegyverrendszerek tömegeit szerzik be. Érdekes párhuzam ugyan, de meg kell érteni: bár soha nem látott technikai fejlődés érhető tetten a fejlett világban, ez a technikai fejlődés az emberi lélek fontosságát hangsúlyozza.

A pszichológiai hadviselés és eszközeinek alkalmazása tehát a jövő dinamikusan változó biztonsági környezetében feltehetőleg még nagyobb jelentőségű lesz, mint valaha. Ebben a környezetben pedig az alkalmazkodóképesség és a rugalmasságról is jóval nagyobb jelentőséggel fog bírni. Ezek – többek között – magában foglalják azt a képességet, hogy a katonák reagálni tudjanak a dezinformációs kampányok pszichére gyakorolt destruktív hatásaira, a kibertámadások és a hibrid hadviselés irreguláris taktikáira, miközben összhangban maradnak az EU értékeivel és elveivel.

A jövőben kiemelt figyelemmel kell kíséreni a feltörekvő technológiák begyűrűzését az információs- és lélektani műveletek működésébe, azaz ezeknek a technológiáknak emberre gyakorolt hatását is. A mesterséges intelligencia, kvantum- és biotechnológia, gépi tanulás stb. mind hatással lesznek az ellenálló képességre, beleértve a társadalom civil részének felkészültségére, azáltal, hogy – többek között – befolyásolják a kritikus infrastruktúrát és a közérdekű információkat is (Net1). Az ilyen meghatározó befolyásoló képességgel bíró tényezők pedig alapjaiban fogják megváltoztatni nem csupán a

békefenntartó missziók jellegét, a haderők működését, hanem a támadó felek ilyen irányú képességeit is, melyek elhárítására egészen biztos, hogy új eljárásokat kell kidolgozni, a már meglévőket pedig felül kell vizsgálni, hozzá kell igazítani a megváltozott körülményekhez.

Irodalom

- Mező Ferenc (2014): *PSYOPS – avagy: kalandozás a badak útján, a pszichológia ösvényein, a történelem útvesztőiben*. Kocka Kör, Debrecen.
- Mező Ferenc (2023): *PSYWAR – a kommunikációs eszközök fejlődése aspektusából. Lélektan és hadviselés – interdiszciplináris folyóirat*, V. évf. 2023/2. szám. 25-34. Doi: [10.35404/LH.2023.2.25](https://doi.org/10.35404/LH.2023.2.25)
- Mező, Ferenc és Mező, Katalin (2023) A kognitív képesség és teljesítőképesség fokozásának lehetőségei. *Honvédségi Szemle*, 151 (6). pp. 83-101. Doi: [10.35926/HSZ.2023.6.7](https://doi.org/10.35926/HSZ.2023.6.7)
- NET1: *Allied Joint Doctrine for Information Operations*. Letöltés dátuma: 2024.03.16 URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/media/650c03bf52e73c000d9425bb/AJP_10_1_Info_Ops_UK_web.pdf
- NET2: *Artur Adamczyk, Goran Ilić, Mehmedin Tahirović, Kamil Zajaczkowski (2023): Poland's Experience in Combating Disinformation: Inspirations of the Western Balkans*. P. 176. Letöltés dátuma: 2024.03.15. URL: <https://www.ce.uw.edu.pl/wp-content/uploads/2023/07/disinformation-book.pdf>
- NET3: *Concept for the European Union (EU) Military Operation in Bosnia and Herzegovina (BiH) - Operation ALTHEA*. Letöltés dátuma: 2024.02.17. URL: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST%2012576%202004%20INIT/EN/pdf>
- NET4: *Edward Byrne Lescher, Major, US ARMY (2001): HOW EFFECTIVE WAS CIVIL AFFAIRS IN BOSNIA*. Letöltés dátuma: 2024.02.17. URL: <https://apps.dtic.mil/sti/tr/pdf/ADA599180.pdf>
- NET5: *European Parliamentary Research Service – Cybersecurity in the EU Common Security and Defence Policy (CSDP) Challenges and risks for the EU, 2017*, p. 42. Letöltés dátuma: 2024.03.15. URL: https://publications.europa.eu/resource/cellar/2e35913c-1d03-11e8-ac73-01aa75ed71a1.0001.01/DOC_1
- NET6: *Handbook on CSDP missions and operations – The Common Security and Defence Policy of the European Union*
- NET7: *Major Steve Larsen, interview with Major Don Phillips and Dr. Robert Baumann*, February 18, 1999, in *Armed Peacekeepers in Bosnia*, by Robert F. Baumann, George Gawrych, and Walter Kretchik (Fort Leavenworth, KS, Combat Studies Institute Press, 2004).
- NET8: Letöltés dátuma: 2024.03.16. URL: https://www.eeas.europa.eu/eeas/missions-and-operations_en

- NET9: Letöltés dátuma: 2024.03.16.
 URL: https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/documents/2024/EU-mission-and-operation_2024.pdf
- NET10: Letöltés dátuma: 2024.03.01.
 URL: https://www.eeas.europa.eu/eeas/common-security-and-defence-policy_en
- NET11: Letöltés dátuma: 2024.02.17.
 URL: <https://www.euforbih.org/index.php/eufor-elements/eufor-houses>
- NET12: Letöltés dátuma: 2024.02.17.
 URL: <https://www.euforbih.org/index.php/keytoprogress>
- NET13: 'Troll factory' spreading Russian pro-war lies online, says UK Letöltés dátuma: 2024.03.16. URL: <https://www.theguardian.com/world/2022/may/01/troll-factory-spreading-russian-pro-war-lies-online-says-uk>
- NET14: Letöltés dátuma: 2024.03.14.
 URL: <https://www.psywarrior.com/bosnia.html>
- NET15: Letöltés dátuma: 2024.03.15.
 URL: https://www.euforbih.org/images/stories/lot_lcc/lotMapaB.png
- Varga Nóra (2023): A katona egyéni ellenállóképessége és a harci helyzetek pszichoszomatikus hozadékai. *Lélektan és hadviselés – interdiszciplináris folyóirat*, V. évf. 2023/1. szám. 9-22. Doi: [10.35404/LH.2023.1.9](https://doi.org/10.35404/LH.2023.1.9)
- Varga Nóra és Gulyás Géza (2023): Pszichológiai hadviselés a békefenntartó műveletekben. *Lélektan és hadviselés – interdiszciplináris folyóirat*, V. évf. 2023/2. szám. 9-24. Doi: [10.35404/LH.2023.2.9](https://doi.org/10.35404/LH.2023.2.9)